

Юридичні науки

УДК 343.982.342

Бурда Вікторія Анатоліївна

завідувач сектору трасологічних досліджень

Відділу криміналістичних видів досліджень

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

Burda Viktoriya

заведуючий сектором трасологічних досліджень

Отдела криминалистических видов исследований

Харьковский научно-исследовательский экспертно-криминалистический центр

Министерства внутренних дел Украины

Burda Viktoriya

Head of the Trasological Research Sector of the

Department of Forensic Research

Kharkiv Scientific Research Forensic Center of the

Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Опарій Андрій Олександрович

старший судовий експерт сектору трасологічних досліджень

Відділу криміналістичних видів досліджень

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

Опарий Андрей Александрович

старший судебный эксперт сектора трасологіческих исследований

Отдела криминалистических видов исследований

Харьковский научно-исследовательский экспертно-криминалистический центр

Министерства внутренних дел Украины

Opariy Andriy

*Senior Forensic Expert of the Trasological Research Sector of the
Department of Forensic Research
Kharkiv Scientific Research Forensic Center of the
Ministry of Internal Affairs of Ukraine*

**ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ ВІД ДІЇ
СТОРОННІХ ПРЕДМЕТІВ У ЗАМКАХ З СУВАЛЬДНИМ
МЕХАНІЗМОМ ЗАМИКАННЯ
ОСОБЕННОСТИ ЭКСПЕРТНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ СЛЕДОВ
ДЕЙСТВИЯ ПОСТОРОННИХ ПРЕДМЕТОВ В ЗАМКАХ С
СУВАЛЬДНЫМ МЕХАНИЗМОМ ЗАМЫКАНИЯ
FEATURES OF EXPERT RESEARCH OF TRACES FROM THE
ACTION OF FOREIGN OBJECTS IN LOCKS WITH A LEVER
LOCKING MECHANISM**

Анотація. Розглядаються особливості експертного дослідження слідів від дії сторонніх предметів (відмичок) у замках з сувальдним механізмом замикання. Актуальним є розгляд конкретного експертного дослідження, що поетапно описує та ілюструє механізм слідоутворення слідів від дії сторонніх предметів, які залишаються на зовнішніх та внутрішніх поверхнях сувальдного механізму замку, який впливає у подальшому на процес ототожнення слідоутворюючого об'єкту при проведенні ідентифікаційної судово-трасологічної експертизи. В процесі проведення експертного дослідження розібрані основні стадії проведення судово-трасологічної експертизи слідів від дії сторонніх предметів. Розглянуто типи, види, будова, замків з сувальдним механізмом замикання. На прикладі слідів залишених від контакту з стороннім предметом (відмичкою), проаналізовані загальні ознаки, які дають змогу визначити групову приналежність слідоутворюючого об'єкту. Встановлено механізм

утворення слідів, які залишилися на зовнішніх та внутрішніх поверхнях сувальдного механізму замку. Проведена комплексна оцінка результатів дослідження, наукове обґрунтування, походження встановлених ознак та формулювання висновків. В розглянутих стадіях наведені приклади опису об'єктів дослідження, слідів, залишених сторонніми предметами, та ходу встановлення групової приналежності стороннього предмету (відмички).

Ключові слова: трасологічна експертиза, відмичка, сувальдний механізм замку, сувальда, ригель, ригельна стійка, сліди від дії стороннього предмету.

Анотація. Рассматриваются особенности экспертного исследования следов действия посторонних предметов (отмычек) в замках с сувальдным механизмом замыкания. Актуальным является рассмотрение конкретного экспертного исследования, поэтапно описывающего и иллюстрирующего механизм следообразования следов от действия посторонних предметов, которые остаются на внешних и внутренних поверхностях сувальдного механизма замка, который влияет в дальнейшем на процесс отождествления следообразующего объекта при проведении идентификационной судебно-трасологической экспертизы. В ходе проведения экспертного исследования разобраны основные стадии проведения судебно-трасологической экспертизы следов от действия посторонних предметов. Рассмотрены типы, виды, строение, замки с сувальдным механизмом замыкания. На примере следов, оставленных от контакта с посторонним предметом (отмычкой), проанализированы общие признаки, позволяющие определить групповую принадлежность следообразующего объекта. Установлен механизм образования следов, оставшихся на наружных и внутренних поверхностях сувальдного механизма замка. Проведена комплексная оценка результатов исследования, научное обоснование, происхождение установленных

признаков и формулировка выводов. В рассматриваемых стадиях представлены примеры описания объектов исследования, следов, оставленных посторонними предметами, и хода установления групповой принадлежности постороннего предмета (отмычки).

Ключевые слова: *трасологическая экспертиза, отмычка, сувальдный механизм замка, сувальда, ригель, ригельная стойка, следы от постороннего предмета.*

Summary. *The features of an expert study of traces from the action of foreign objects (master keys) in locks with a lever locking mechanism are considered. Consideration of a specific expert study is relevant, it describes and illustrates in stages the mechanism of trace formation of traces from the action of foreign objects, which remain on the external and internal surfaces of the lever mechanism of the lock, which further affects the process of identifying the trace-forming object during the identification forensic-traceological examination. In the process of conducting an expert study, the main stages of the forensic-traceological examination of traces from the action of foreign objects were analyzed. The types, types, structure, locks with a lever locking mechanism are considered. On the example of traces left from contact with a foreign object (master key), general features are analyzed that make it possible to determine the group belonging of a trace-forming object. The mechanism of formation of traces left on the external and internal surfaces of the lever mechanism of the lock has been established. A comprehensive assessment of the research results, scientific justification, the origin of the established signs and the formulation of conclusions were carried out. In the stages considered, examples of the description of objects of study, traces left by foreign objects and the course of establishing the group belonging of a foreign object (master key) are given. Traces from the impact of a foreign object (key, selected or counterfeit key) are traces that lie outside the contact surfaces of the full key. In addition, they differ*

in nature (direction of action, characteristic brilliance, location, etc.) from the traces formed by the action of the full key, and traces of an industrial nature. However, the vast majority of traces from the action of foreign objects, especially those of a matched or counterfeit key, lie within the contact surfaces of the complete key. These traces are similar in shape and dimensional characteristics to the traces of the complete key, causing difficulties in distinguishing them, especially in the absence of a specific foreign body during the study. In addition, traces that accidentally appeared during the manufacture of the lever mechanism and are not due to the technical process of its manufacture (deformations on the broach, accidental contact of the cutting edges of the tool with parts of the lever mechanism, traces formed during compilation) can also be attributed to a separate group, it is also possible to erroneously consider traces from the impact of foreign objects.

Key words: *trasological examination, master key, lever mechanism of the lock, lever, crossbar, crossbar rack, traces of the action of a foreign object.*

Постановка проблеми. При скоєнні злочинів кримінального відмикання замків, злочинці нерідко застосовують спеціалізовані предмети (відмички) та саморобні відмички, за допомогою яких відкривають або зламують замки.

До спеціалізованих предметів відносяться, різноманітні відмички (самоімпресія, декодери, автоматичні декодери, відмички для підбору висот сувальд, воротки), до саморобних відмичок відносяться, предмети спеціально виготовлені для злочинних цілей, які побудовані на такому ж принципі дії, як і у спеціалізованих відмичок. Одними з великої кількості напрямків трасологічної експертизи є сліди залишені від дії сторонніх предметів.

У процесі експертного дослідження за слідами залишеними сторонніми предметами можливо встановити: механізм утворення слідів;

напрямок дії контактуючої поверхні стороннього предмету; вид стороннього предмету; конкретний сторонній предмет (тільки при порівняльному дослідженні з цим предметом). При дослідженні слідів від дії сторонніх предметів інформація про механізм їх утворення має велике значення, що залежить від різноманітних чинників, які потрібно враховувати [1, с. 153].

На даний час у всьому світі з'явилося багато у тому числі і офіційних виробників предметів для відмикання замків (відмичок), їх властивостей та конструктивних особливостей, які недостатньо вивчені в експертній практиці. Тому по перше необхідний повний перегляд методичного та інформаційного забезпечення, по друге виникає необхідність досліджень нових предметів для відмикання замків (відмичок). Отже доречно вивчити механізм слідоутворення та ознаки, що відображаються у слідах залишених сторонніми предметами.

Розгляд конкретних прикладів, що описують та ілюструють механізм слідоутворення слідів від дії сторонніх предметів на зовнішніх та внутрішніх поверхнях замків з сувальдним механізмом замикання, беззаперечно необхідний для поповнення інформації в експертній галузі.

Питання криміналістичного дослідження слідів залишених від дії сторонніх предметів на внутрішніх поверхнях замків з сувальдним механізмом замикання були предметом наукових досліджень М.В. Салтевский, С. И. Поташник, Г. Л. Грановський, І. Ю.П. Голдованский, Ю. Г. Корухов, Б.Н. Рюмин, Н. П. Майліс, Е. Р. Россінська, А. Г. Сухарев та ін. [1, 3-11].

В роботах розкриті загальні теоретичні положення трасології та трасологічної експертизи, а також експертне дослідження замків та замикаючих пристроїв. Розглянуті принцип дії замків, класифікація замків, способи відмикання та зламу, розроблена методика трасологічного дослідження замків та замикаючих пристроїв.

Однак у відомих роботах залишається недостатньо досліджений механізм слідоутворення від дії різних видів відмичок на зовнішніх та внутрішніх поверхнях замків з сувальдним механізмом замикання. Крім того, недостатньо обґрунтованими залишаються відповіді на питання «які саме сліди залишаються від контакту з відмичкою, підібраним або підробленим ключем?».

Метою даної статті є висвітлення особливостей експертного дослідження слідів від дії стороннього предмету (відмички) під час проведення судово-трасологічної діагностичної експертизи.

Виклад основного матеріалу. Завдання, що розв'язуються при проведенні експертизи замків з сувальдним механізмом замикання, у більшості випадків носять діагностичний характер. Ідентифікаційні завдання вирішуються при наявності на деталях сувальдного механізму замку слідів-відображень, за якими можна встановити тотожність відмичок, підроблених або підібраних ключів, що їх залишили та наявність передбачуваних знарядь кримінального впливу [8, с. 52].

Слідами від дії стороннього предмету (відмички, підбраного або підробленого ключа) вважаються сліди, що лежать за межами контактуючих поверхонь комплектного ключа. Крім того, вони відрізняються за характером (напрямом дії, характерним блиском, розташуванням та ін.) від слідів, які утворюються від дії комплектного ключа та слідів виробничого характеру. Однак, переважна більшість слідів від дії сторонніх предметів, особливо підбраного або підробленого ключа, лежать у межах контактних поверхонь комплектного ключа. Ці сліди схожі за формою та розмірними характеристиками зі слідами комплектного ключа, що викликає труднощі їх розрізнення, особливо у разі відсутності конкретного стороннього предмета при проведенні дослідження.

Крім того, в окрему групу можна віднести сліди, які випадково виникли при виготовленні сувальдного механізму та не обумовлені

технічним процесом його виготовлення (деформації на протяжці, випадковий контакт ріжучих кромek інструменту з деталями сувальдного механізму, сліди, утворені при складанні), що також можливо помилково вважати слідами від дії сторонніх предметів.

Які б питання не були поставлені перед судовим експертом при проведенні судово-трасологічної експертизи, експерт зобов'язаний проводити дослідження за загальною схемою, описаною в нормативних документах [13].

Розглянемо на прикладі результати експертного дослідження слідів від дії сторонніх предметів за основними стадіями проведення судово-трасологічної експертизи. Порядок дослідження слідів від дії сторонніх предметів, як при ідентифікаційній, так і при діагностичній експертизі загалом однаковий, різниться тільки за обсягом дослідження.

На експертизу було надано: «Замок з сувальдним механізмом замикання». На вирішення судової експертизи було поставлено питання: «Чи є сліди від дії сторонніх предметів (підібраного, підробленого ключів, або відмички) на внутрішніх поверхнях сувальдного замку наданого на дослідження?».

На стадії роздільного дослідження судовим експертом проводиться: візуальний огляд зовнішнього вигляду замку з сувальдним механізмом замикання та ключів; встановлення наявності внесених змін (виявляються сліди та дефекти, їх розміри форма розташування, що здійснюється без розбирання; вивчається стан поверхні, зокрема наявність фарби, іржі, частинок металу, наявність маркувальних позначень, тощо); огляд і дослідження ключів (тип, розміри в цілому, будова борідки, наявність на них слідів і сторонніх предметів); дослідження внутрішнього стану сувальдного механізму замку, особливостей його конструкції та стану; виявлення дефектів, пошкоджень, відсутності частин механізму; виявлення

та аналіз слідів дії на нього сторонніх предметів; оцінка кожної виявленої ознаки з точки зору механізму та умов її утворення.

В ході проведення роздільного дослідження, судовий експерт за результатами проведеного дослідження повинен формувати проміжний висновок про придатність слідів для встановлення групової приналежності та ідентифікації слідоутворюючого об'єкта.

Приклад опису зовнішніх та внутрішніх поверхонь врізного замку з сувальдним механізмом замикання, дослідження виявлених слідів від дії стороннього предмету на внутрішніх поверхнях сувальдного механізму замку: *«Врізний замок, наданий на дослідження, складається з корпусу форми шестикутного паралелепіпеду з двома тягами, кришки корпусу та лицьової планки. Корпус з двома тягами, кришка корпусу та лицьова планка виготовлені з металу сірого кольору який притягується магнітом. Розміри корпусу замка 147x136x30мм. Кришка корпусу кріпиться до корпусу замку чотирма гвинтами. На лицьовій планці виготовлені два наскрізні отвори круглої форми діаметром 4,5мм для кріплення замку та п'ять наскрізних отворів круглої форми діаметром 18мм, для голівок ригелю замку та косої заскочки (рис. 1-3).*

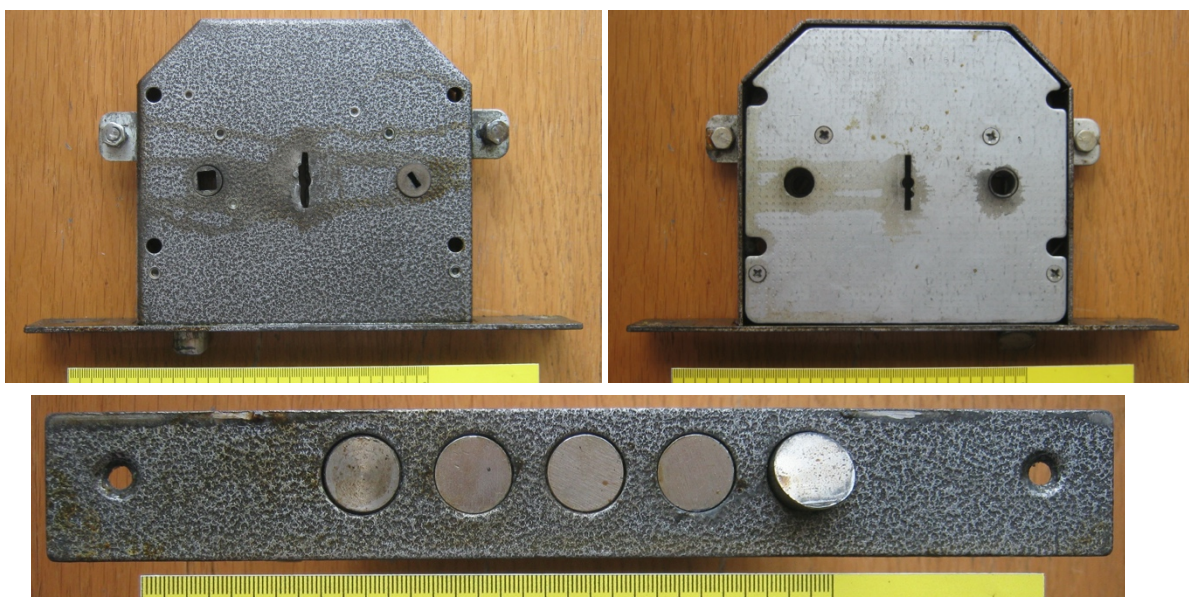

Рис. 1-3. Замок с сувальдним механізмом замикання, наданий на дослідження

Оглядом зовнішніх поверхонь врізного замку, наданого на дослідження, в різних положеннях до джерел освітлення, з застосуванням криміналістичної лупи збільшення (3X) та мікроскопа «МСП-1» (збільшення 10x-40x, світло штучне, відбите) виявлені вм'ятини, подряпини та потертості виробничого та експлуатаційного характеру, а також на торцевій поверхні корпусу замку навколо вікон для голівок ригелю подряпини та вм'ятини, характерні для слідів їх віджиму, відсутні.

Для дослідження деталей механізму замок розібрано шляхом видалення чотирьох гвинтів, що фіксують кришку корпусу. Подальшим дослідженням встановлено, що механізм замку сувальдний, складається з шести фігурних сувальд з пружинами та ригелю. Основа ригелю розміщена між трьома парами сувальд. Ригельні стійки знаходяться у вирізах вікон сувальд. Механізм замку знаходиться у незапертому стані (зображення 4).

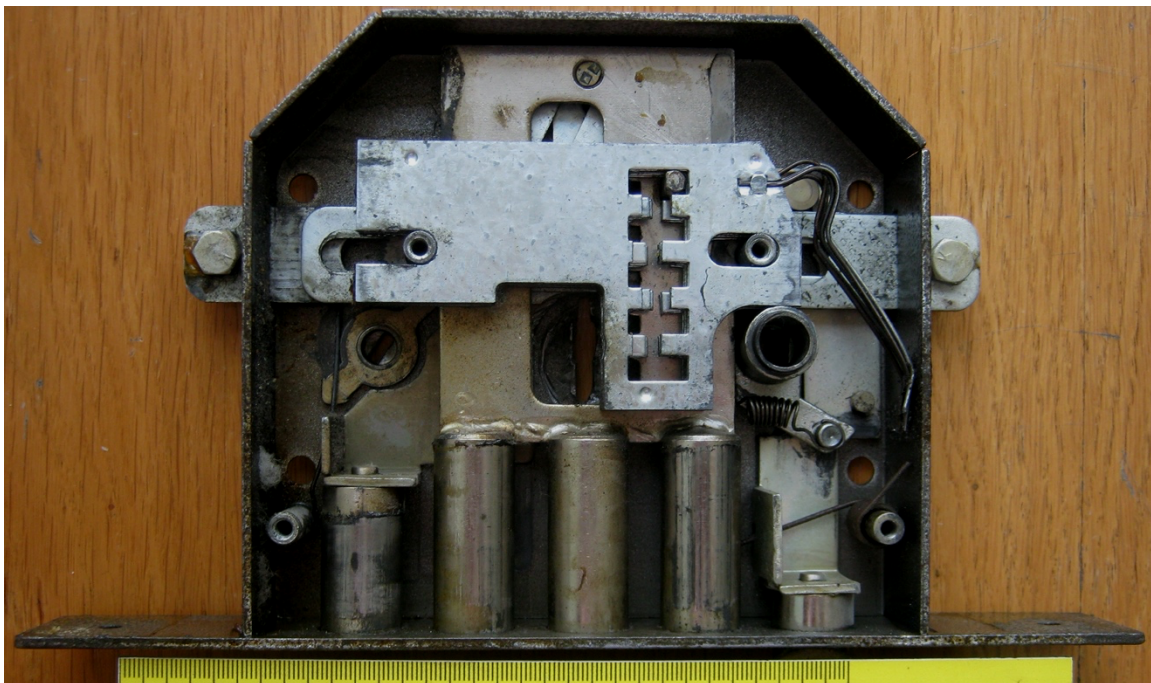

Рис. 4. Деталі сувальдного механізму замку, наданого на дослідження

Оглядом внутрішніх поверхонь врізного замку в різних положеннях до джерел освітлення, з застосуванням криміналістичної лупи збільшення (3X) та мікроскопа «МСП-1» (збільшення 10x-40x, світло штучне, відбите), виявлені подряпини та потертості виробничого та експлуатаційного характеру, а також:

- потертості на поверхнях частин замку розміщені в зонах контакту з іншими частинами механізму;

- концентричні потертості шириною до 20мм на внутрішній поверхні кришки корпусу замку навколо ключової шпарини та на внутрішній поверхні корпусу замку навколо ключової шпарини;

- потертості на шести сувальдах та виступах ригелю в зонах контакту з ключем;

- на шести сувальдах подряпини форми хвилястих ліній різної довжини;

- на зовнішній поверхні кришки корпусу замку навколо ключової шпарини окремі подряпини та накладення подряпин у вигляді хвилястих ліній довжиною 2-10мм (зображення 5-10).

Оглядом описаних слідів, виходячи з їх форми, спрямованості та взаємного розташування, використовуючи методи моделювання та системного аналізу встановлено, що дані сліди не відповідають формам, розмірним характеристикам, рельєфу контактуючих поверхонь комплектного ключа, що свідчить про те, що дані сліди залишені від контакту з стороннім предметом (відмичкою), встановити придатність даних слідів для ідентифікації слідоутворюючого об'єкту, можливо лише при порівняльному дослідженні з конкретним слідоутворюючим об'єктом».

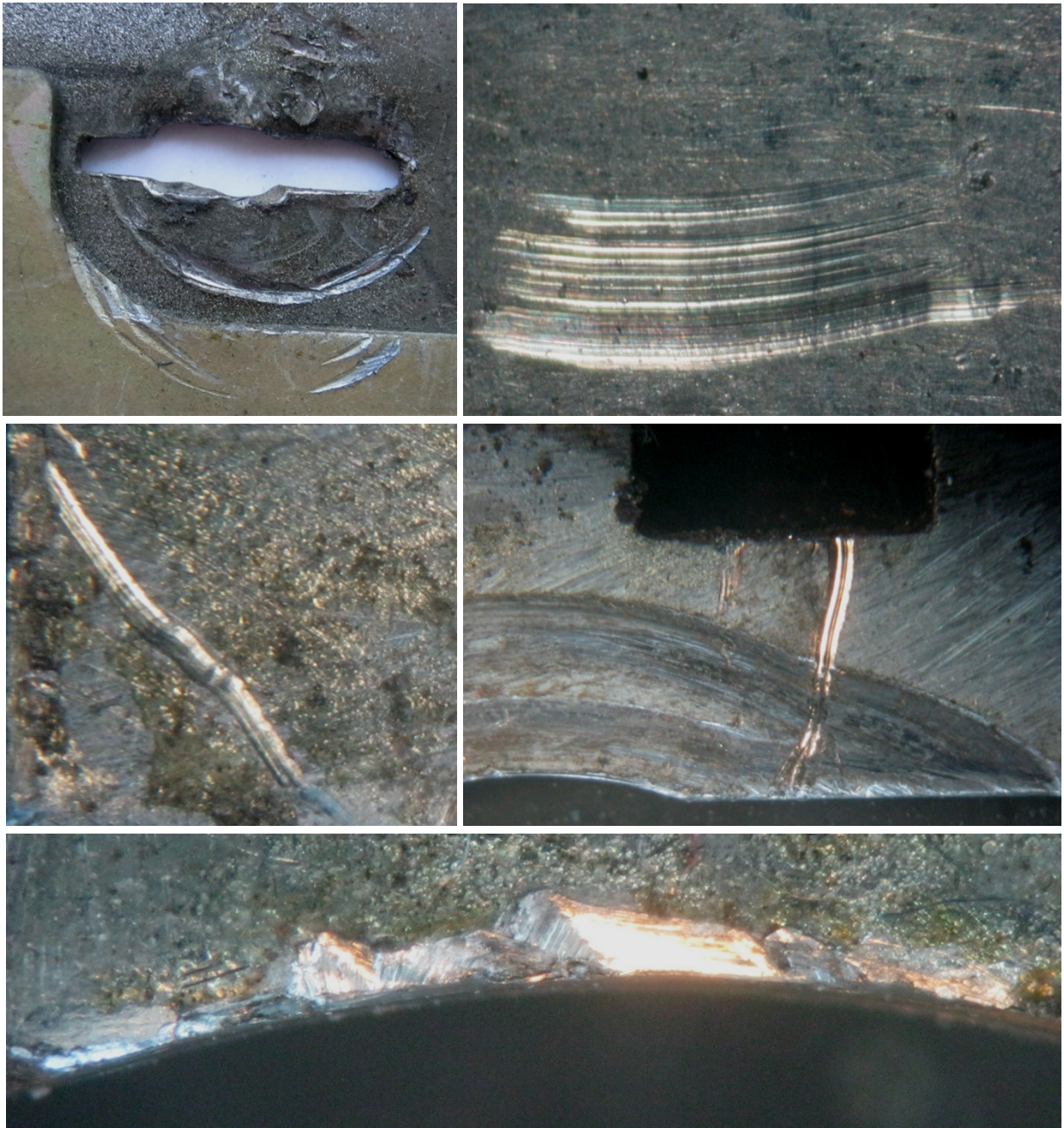

Рис. 5-9. Сліди від дії стороннього предмету на внутрішніх поверхнях врізного сувальдного замку, наданого на дослідження

У подальшому, на стадії оцінки результатів проведеного дослідження та формулювання висновків, судовим експертом здійснюються комплексна оцінка результатів проведеного експертного дослідження, наукове обґрунтування походження встановлених ознак та формулювання висновків.

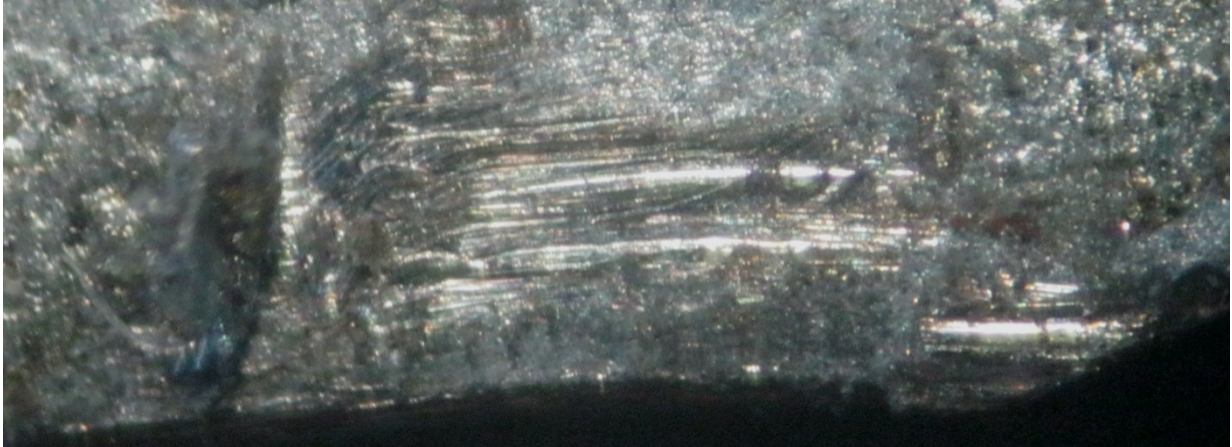

Рис. 10. Сліди від дії стороннього предмету на внутрішніх поверхнях врізного сувальдного замку, наданого на дослідження

Формулювання остаточних висновків виконується по суті поставлених перед експертом питань.

Висновки. Таким чином, в роботі наведені особливості експертного дослідження слідів залишених від дії стороннього предмету (відмички). За матеріалами експертного дослідження розглянуто основні стадії проведення судово-трасологічної експертизи слідів від дії сторонніх предметів залишених на поверхнях врізного замку з сувальдним механізмом замикання.

На прикладі слідів від дії стороннього предмету (відмички), проаналізований комплекс ознак який дає змогу встановити конкретну групу предметів, а саме відмички. Встановлений механізм утворення слідів.

Проведена комплексна оцінка результатів дослідження, наукове обґрунтування походження встановлених ознак та формулювання висновків.

В розглянутих стадіях наведено приклади опису дослідження: сліди від дії стороннього предмету на зовнішніх та внутрішніх поверхнях врізного замку з сувальдним механізмом замикання та встановлення

механізму слідоутворення; проміжного висновку; результатів проведеного дослідження та висновку.

Література

1. Майлис Н. П. Трасология и трасологическая экспертиза: курс лекций. М.: РГУП, 2015. 236 с.
2. Трасология и трасологическая экспертиза : учебник / И. В. Кантор и др. Москва: ВА ИМЦ ГУК МВД России, 2002. 376 с.
3. Сухарев А. Г., Калякин А. В., Егоров А. Г., Головченко А. И. Трасология и трасологическая экспертиза : учебник. Саратов: Саратовский юридический институт МВД России, 2010. 420 с.
4. Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза: курс общей теории. М.: Инфра-М, 2014. 480 с.
5. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. 2-е изд. доп. М.: Мегатрон XXI. 2000. 334 с.
6. Грановский Г.Л. Основы трасологии. Второе издание. М.: Деловой двор, 2006. 452 с.
7. Корухов Ю. Г. Судебная экспертиза в уголовном процессе: практическое пособие для экспертов и судей. М. : СУДЭКС, 2009. 95 с.
8. Кругляк С. А. Теория и практика механоскопической экспертизы в раскрытии и расследовании преступлений : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 // Московский университет МВД России имени В.Я. Кикотя. Москва, 2017. 220 с.
9. Майлис Н. П. Судебная трасология: Учебник для студентов юридических вузов. М.: Издательство «Экзамен», 2003. 272 с.
10. Россинская Е. Р., Галяшина Е. И., Зинин А. М. Теория судебной экспертизы : учеб. / под ред. Е. Р. Россинской. М.: Норма, 2009. 382 с.

11. Сухарев А. Г. Предмет и объекты трасологической механоскопии. *Судебная экспертиза*. Саратов: Изд-во Саратовского юрид. ин-та МВД России, 2008, № 4. С. 7-18.
12. Перепелкин В.И. Кинетические характеристики механизма слеодообразования в трасологической экспертизе : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : 12.00.09 // Академия управления МВД России. Москва, 1997. 198 с.
13. Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: затв. наказом М-ва внутр. справ України від 17.07.2017 №591. Офіційний вісник України, 2017. №73 (19.09.2017). Ст. 2254.
14. Методика трасологічного дослідження замків експертна спеціальність 4.2 «Дослідження знарядь, агрегатів, інструментів і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами». К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2014. Реєстраційний код № 4.2.34 в реєстрі методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України.